

Hanna Kumela & Riikka Paloniemi

Luonnonarvokauppa – vastaus luonnonsuojelun kohtaamattomuuden ongelmiin?

Natural values trading – a solution to conflicting encounters in nature conservation?

Nature conservation policy in Finland has changed towards voluntary based agreements and landowners' participation. Conservation for the fixed time is an implementation of nature conservation act of 1996, but it became common only after a project of natural values trading (*luonnonarvokauppa*). We interviewed landowners about their own experiences of fixed-period nature conservation processes before and during natural values trading project, and created narratives representing different landowners and their experiences. Interviewees preferred natural values trading to the previous authority based conservation, because its voluntariness and ability to preserve their ownership and right of initiative. The participation in the natural values trading increased the landowners' environmental awareness, but landowners' primary reasons to get involved in conservation were, in stead of biodiversity preservation, personal, mostly financial, benefits. Landowners' saw natural values trading as a tool for improving the sustainability of forestry, not as nature conservation in its traditional sense. We conclude that is because they had different and mutually excluding interpretations about nature conservation and forestry. However, the landowners with either the most negative or the most positive attitudes towards nature conservation did not take part even in natural values trading. Involving them challenges to use other conservation methods beside the new innovation.

Key words: environmental conflict, landowners, natural values trading, participation

Johdanto

Luonnonsuojelupolitiikkaa on viime vuosina pyritty laajentamaan luonnon museoimisesta laajalaisemmaksi ja aktiivisemmaksi koko ihmisen ympäristön käsitteväksi elinympäristön suojeluksi, jossa luonnonsuojelu nähdään yhtenä osa-alueena (Jäppinen 2000: 71–72). Ennen luontoa suojeltiin pääasiassa pohjoisen valtionmailla ja yksityismailta arvokkaat luontokohteet pyrittiin ostamaan valtiolle. Yksittäisten lajien sekä koskemattoman ja alkuperäisen luonnon suojelemisesta on siirrytty laajempaan yhteiskunnalliseen ympäristökeskusteluun ja ympäristöpolitiikkaan (Massa & Sairinen 1991). Vanhojen ohjauskeinojen rinnalle on nostettu uusia keinoja, kuten alue-ekologinen suunnittelu, taloudelliset ohjauskeinot, ennallistaminen ja vapaaehtoinen suojelu (ks. Sairinen *et al.* 1999: 257). Tässä artikkelissa tarkastelemme luonnonsuojelun siirtymää vapaaehtoisuutta korostavaksi maanomistajien kokemusten kautta.

Mistä tarve vapaaehtoisuudelle syntyi? Suojelun alueiden perustaminen yksityisille maille kohtasi vastustusta erityisesti rantojensuojeluohjelman ja EUn luonnonsuojelun alueverkoston, Natura 2000:n, rakentamisen yhteydessä. Kiistoja muodostui, kun erilaiset yhteiskunnalliset päämäärät eivät kohdanneet (vrt. Laine & Jokinen 2001: 58). Konfliktteihin vaikuttivat niin erilaiset rakenteelliset seikat, moninaiset vuorovaikutusongelmat kuin toimijoiden henkilökohtaiset ominaisuudetkin (vrt. Pel-

tonen & Villanen 2004). Maanomistajat pitivät suojeluprosesseja epäoikeudenmukaisina ja kokivat omistusoikeuttaan loukatun. He kokivat suojelun laaja-alaisuuden vaikeuttavan maaseudun perinteisten elinkeinojen harjoittamista. Paikalliset maanomistajat tunsivat, että heidät oli sivuutettu heitä keskeisesti koskevan asian valmisteluvaiheessa, ja että edes tiedotus suunnitelluista suojelurajauksista ei ollut tavoittanut heitä riittävästi. (Hiedanpää 2004: 43; Oksanen 2003: 11, 209; Silvasti 2001: 257; Vehkala & Vainio 2000: 66, 72.) Maanomistajien erilaiset tavat suhtautua luontoon ja sen suojeluun sekä erilaiset tavat hallinnoida näitä ilmiöitä ovat haastaneet tarkastelemaan uudelleen luonnonsuojelun keinoja ja politiikalle asetettuja tavoitteita.

Koko Suomen metsistä 7,2 prosenttia on suojeltu tiukasti, Etelä-Suomen metsistä ainoastaan 1,2 prosenttia (*Metsien suojelun luokittelun...* 2002: 27–28). Nykyinen Pohjois-Suomeen painottuva suojeluverkko onkin edustava vain niille uhanalaisille tai taantuneille metsälajeille, joiden luontainen levinneisyys on pääosin pohjoisborealisella metsäkasvillisuusvyöhykkeellä. Nykyiset suojelualueet eivät pysty turvaamaan kaikkia uhanalaisia tai taantuneita metsälajeja, joiden luontainen levinneisyys on painottunut hemi-, etelä- tai keskiborealiselle vyöhykkeelle, arvioi Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarvetta selvittänyt ESSU-työryhmä. (*Metsien suojelun tarve...* 2000: 12.)

Laajentaakseen luonnonsuojelun hyväksyntää maanomistajapuolelle Satakunnan luonnonsuojelupiiri ryhtyi edistämään uudenlaista luonnonsuojelunäkökulmaa 1990-luvun lopulla (ks. Hakila 1997; Hakila 2002). Yhdessä Maataloustuottajain Satakunnan liiton ja Länsi-Suomen metsänomistajaliiton kanssa se alkoi kehittää suojelumenetelmää, luonnonarvokauppaa, jossa korostuu maanomistajan täysivaltaisuus ja suojelun määräaikaisuus (Gustafsson & Nummi 2004a: 2).

Vuonna 1996 voimaanastunut luonnonsuojelulaki mahdollisti jo periaatteessa yksityismaiden määräaikaiset luonnon- tai maisemansuojelusopimukset (LSL 1096/1996). Lain mukaan alueita voidaan rauhoittaa joko kokonaan tai tiettyjen toimenpiteiden osalta ja sopimus kestää kerralla enintään 20 vuotta. Sopimuksesta tehdään merkintä kiinteistörekisteriin ja se sitoo myös maan mahdollisia tulevia omistajia. (ks. myös HE 79/1996.) Vielä tuolloin maanomistajat ja luonnonsuojeluviranomaiset eivät kuitenkaan löytäneet yksityismaiden määräaikaissopimuksista heille molemmille sopivaa luonnonsuojelupoliittista työkalua.

ESSU:n jälkeen vuonna 2002 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Etelä-Suomen, Oulun läänin

länsiosan ja Lounais-Lapin metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmasta. Toimintaohjelmaa nimitetään Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmaksi, METSOksi. Määräaikainen luonnonsuojelu yleistyi vasta tämän ohjelman myötä. METSON toimenpideohjelmassa tavoitteena on muun muassa lisätä monimuotoisuutta ylläpitäviä alueita ja alueiden verkostoja sekä tehostaa suojelua nykyisillä suojelualueilla mahdollisimman kustannustehokkaasti. METSON uusissa keinoissa hyödynnetään osallistavia luonnonsuojelumenetelmiä ja korostetaan vapaaehtoisuutta sekä taloudellista korvausta maanomistajalle. Samalla pyritään tasapainottamaan metsänomistajien ja viranomaisten ristiriitaisia suhteita. Uusia yksityismaiden METSO-keinoja ovat tarjouskilpailu, luonnonhoitoalueet, yhteistoimintaverkostot sekä luonnonarvokauppa, josta käynnistettiin kesällä 2003 ensimmäinen METSON kokeiluhanke Satakunnassa. (*Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma* 2006; *Etelä-Suomen, Oulun läänin...* 2002.) Luonnonarvokaupan sisällyttäminen METSO-ohjelmaan mahdollisti hankkeen nopean käynnistymisen ja toiminnan nykyisessä laajuudessaan yhä paikallisten tukemana.

Luonnonarvokaupassa maanomistaja ylläpitää tiettyjä luontoarvoja rajatulla kohteella korvausta vastaan (*Etelä-Suomen, Oulun läänin...* 2002: 20). Luonnonarvokaupan sopimusneuvottelut käynnistyvät, kun maanomistaja ottaa yhteyttä Lounais-Suomen metsäkeskukseen ja tekee tarjouksen kohteestaan ilmoituslomakkeella. Metsäkeskus käy arvioimassa kohteen ja neuvottelee sopimuksesta ja palkkion suuruudesta omistajan kanssa. Palkkio maksetaan omistajalle yhdellä kertaa sopimuskauden alussa, ja se on verotonta tuloa. Sopimus tehdään vähintään kymmeneksi vuodeksi, ja kun sopimuskausi päättyy, alueen käyttö jatkuu maanomistajan haluamalla tavalla. Luonnonarvokaupapopimus tehdään joko Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kanssa luonnonsuojelulain mukaan tai Lounais-Suomen metsäkeskuksen kanssa kestävä metsätalouden rahoituslain (Kemera) mukaan. Kemera perusteella solmittu sopimus on mahdollista purkaa maanomistajan vaihtuessa, mutta luonnonsuojelulain nojalla tehdyt sopimukset siirtyvät uudelle omistajalle. (LSL 1096/1996: 25§; Kemera 624/2003: 19a§.)

Luonnonsuojelu koskettaa maanomistajaa usein hyvinkin henkilökohtaisesti. Emme kuitenkaan tiedä, mitkä seikat motivoivat maanomistajia osallistumaan itse luonnonsuojeluun ja miten he kokevat METSON uudet kokeiluhankkeet. Luonnonsuojelun uudistumisen tarkasteleminen ympäristötietoi-

suuden ja ympäristövastuullisuuden näkökulmista auttaa ymmärtämään maanomistajien erilaisia syitä ja tapoja osallistua luonnonsuojeluun.

Ympäristötietoisuudella tarkoitamme Jarmo Korttelaisen (1994: 10–11) tapaan ympäristöä koskevien arvojen, asenteiden, tiedon ja toiminnan muodostamaa kokonaisuutta, jolle tieto ympäristöstä, siinä ilmenevistä ongelmista ja ratkaisukeinoista muodostaa perustan. Toisen ympäristötietoisuuden tason muodostavat suhtautumistavat ja asenteet, joilla reagoimme ympäristöä koskevaan tietoon. Sama tieto voi herättää kansalaisissa erilaisia tuntemuksia riippuen siitä, mikä heidän intressiensä, arvojensa ja maailmankuvansa suhde tietoon on. Kolmantena ympäristötietoisuuden tasona on toiminnallisuus, joka on kanava tiedon ja suhtautumistapojen ilmenemiselle ja samalla indikaattori koko ympäristötietoisuudelle (ks. myös Konttinen 1998: 280–282; Waldman 1992: 22). Tämä kolmas ulottuvuus konkretisoituu luonnonsuojelussa. Empaattinen suhtautuminen ei auta uhanalaisia lajeja, vaan ne tarvitsevat elinympäristöjä, joiden säilyminen edellyttää erityisiä maankäyttötapoja eli luonnonsuojelua edistävää toiminnallisuutta. Tällaista ympäristötietoisuutta nimitämme ympäristövastuullisuudeksi. Se on suoraa tai välillistä toimintaa, jolla pyritään tässä tapauksessa edistämään luonnonsuojelua kulloisessakin toimintaympäristössä ja -tilanteessa (Kollmus & Agyeman 2002; Paloniemi & Koskinen 2005).

Tässä kirjoituksessa tarkastelemme maanomistajien kokemuksia määräaikaisten suojelusopimusten solmimisesta. Vertailemme keskenään ensimmäisiä luonnonsuojelulain nojalla tehtyjä määräaikaissopimuksia ja sopimuksia, jotka solmittiin myöhemmin, osana METSO:n luonnonarvokauppahanketta Satakunnassa. Kysymme, tuottaako luonnonarvokauppa erilaista luonnonsuojelua kuin perinteinen suojeleminen, ja etsimme vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaiset maanomistajat ovat osallistuneet erilaisiin määräaikaisiin suojeluprosesseihin?
2. Miten erilaiset maanomistajat suhtautuvat luonnonsuojeluprosesseihinsa ja luonnonsuojeluun?
3. Mistä mahdolliset erot johtuvat (eroavatko maanomistajat vai prosessit)?

Haastattelimme kesällä 2002 maanomistajia, jotka olivat osallistuneet ensimmäisten määräaikaisten sopimusten solmimiseen. Jatkoimme haastatteluja syksyllä 2003 ensin Mikkelissä, jossa luonnonarvokaupasta oli tiedotettu vain valtakun-

nan median kautta ja sen jälkeen Satakunnassa, jossa luonnonarvokauppahanke oli ollut vuosia viireillä ja hanke juuri käynnistetty näyttävästi.

Kesään 2002 mennessä määräaikaaisia sopimuksia oli solmittu koko Suomen alueella vain alle 10 kappaletta. Saimme näistä haastateltavaksemme viisi tapausta, yhteensä kuusi henkilöä. Lisäksi keskustelimme puhelimitse kolmen maanomistajan kanssa. Heistä kaksi kieltäytyi haastattelusta välittömästi ja yksi juuri ennen jo sovittua haastattelua. Kahdesta sopimuksesta emme saaneet viranomaisilta yrityksistämme huolimatta tietoa. Lähes kaikki haastateltavat pitivät suojelua ja suojelusta puhumista arkaluontoisena. Vuonna 2003 haastattelimme Mikkelistä kuutta maanomistajaa ja Satakunnassa yhteensä 15 maanomistajaa, joista kymmenen oli jo tehnyt luonnonarvokauppasopimuksen. Monipuolisen aineiston saamiseksi valitsimme haastateltaviksi niin kaupunkilaismetsänomistajia kuin maanviljelijöitäkin, naisia ja miehiä. Osa haastatelluista oli joko vapaaehtoisesti tai viranomaisen määräyksestä tehnyt aiemmin jonkin luonnonsuojelusopimuksen tilallaan. Osa oli jättäytynyt kaiken suojelun ulkopuolelle.

Haastatteluissa käytimme toisiaan sivuavia teema- ja haastattelurunkoja. Pyrimme antamaan haastateltavillemme mahdollisuuden puhua itselleen keskeisistä seikoista ennalta valitsemamme aihepiirin sisällä. Analysoimme haastatteluja aineistolähtöisesti tyypittelemällä haastatteluista tarinoita arkitiedon ja arjen toiminnallisuuden näkökulmista. Tyypittelyn avulla havainnollistamme kyseisen maanomistajatyypin ominaisimpia piirteitä todellisen käyttäytymisen ja mielipiteiden valossa (ks. Alasuutari 1999: 90–94; Eskola & Suoranta 1998: 182–186). Tyypittelyn tuloksena syntyneet narratiivit ovat osin kärjistyksiä. Niiden esittämät toimijat eivät ole olemassa sellaisenaan realistina henkilöinä, vaan yhdessä henkilössä saattaa olla piirteitä useammasta henkilöstä. Haastateltavien nimet olemme muuttaneet suojataksemme informanttien henkilöllisyyksiä.

Törmäämisiä luonnonsuojelussa

Ennen METSO-ohjelman kokeiluhankkeita solmittiin vain muutamia määräaikaaisia sopimuksia valkoselkätikan, ruijannokiperhosen ja lintuvesien suojelemiseksi. Vain harvat näistä sopimuksista syntyivät ongelmitta. Seuraavaksi havainnollistamme näiden viranomaislähtöisten määräaikaissuojelujen prosesseja maanomistajan näkökulmasta. Kuvailimme tiiviisti viisi suojelutapausta, joissa

viranomaiset osallistivat maanomistajat solmimaan luonnonsuojelusopimukset ja pohdimme, miksi suojelu aiheutti tapauksissa ongelmia.¹

Maasta eläminen

”Sakari” viljelee maata isältään perimällään, vanhalla sukutilalla. Talonpoikaiset juuret ovat Sakarille tärkeitä. Hän haluaa elää maasta, kuten useat sukulaisensa ennen häntä ovat tehneet ja kuten hän toivoo tulevien sukupolvienkin voivan tehdä. Maapohjan myyminen valtiolle luonnonsuojelutarkoituksiin estäisi tällaisen ylisukupolvisen jatkuvuuden. Tilan maille solmittiinkin 20-vuotinen suojelusopimus. Sakari osasi vaatia määräaikaista suutua, sillä hän tiesi lähialueelle tehdyn sellaisia aiemmin. Aluksi viranomaisen vastusti määräaikaista suutua, mutta suostui siihen, jotta sopimus saatiin voimaan mahdollisimman nopeasti. Nyt Sakari pohtii, tuleeko luonnonhoito haittaamaan maanviljelyä tilalla myös määräajan jälkeen: entäpä jos luonnonarvojen tuottaminen sitouttaakin hänet yllättäen virallisen luonnonsuojelun piiriin ja johtaa pakkosuojeluun jatkossa.

Sakarin ja luonnonsuojeluviranomaisen kohtaaminen oli hankalaa. Sakari koki, että ympäristökeskuksesta neuvotteluihin osallistui työntekijä, jolla ei ollut aidosti valtaa päättää sopimuksen yksityiskohdista. Sakarin mielestä viranhaltija pakotti hänet mukaan itse määrittelemäänsä suojeluprosessiin. Hänestä tuntui, että hallinnon ylempät portaat suhtautuvat häneen ja muihin maanomistajiin ”vihamielisesti”, kuin nämä olisivat hallinnolle ”haitatekijä, paska rattaissa”. Myös omaa suhtautumistaan suojeluprosessiin Sakari arvioi ”kielteiseksi”. Mutta toisaalta: vaikka suojeluprosessi ja viranomaisen kohtaaminen tuntuvat jälkikäteenkin ikäviltä, on Sakarin mielestä luonnonsuojelun kaikkein keskeisin ongelma itse ”suojelu”, muutos talonpoikaisessa maasuhteessa, eli maapohjan ja sen hallinnan menettäminen. Asiat riitelevät, mutta ihmisten kautta. Sakari kaipaakin suojeluun käsitystä maanomistajasta aktiivisena, päättävältäisena osallistujana.

Metsätaloudesta eläminen

”Pauli” harjoittaa maillaan metsätaloutta ja työskentelee muutenkin metsätaloudessa. Paulin maille on laajahko valkoselkätikan ruokailualue, jonka luonnonsuojeluviranomainen on asettanut toimenpitekieltoon, mutta jota Pauli ei halua rauhoittaa sellaisenaan. Suojeluprosessi etenee nihkeästi. Pauli kuvailee ilmapäästä termein ”ottelu”, ”väistely” ja ”jal-

litus”. Häntä ärsyttää virkamiehen tapa viitata luonnonsuojelulakiin ”*omaa valtaansa korostaakseen*”.

Paulista tuntuu ylimitoitetulta jättää laaja, vanha koivikko ”*laboamaan pystyyn*”, jotta alueella mahdollisesti elävä lintu voi ruokailla siellä. Sen sijaan järkevänä ympäristövastuullisena toimintana Pauli pitäisi suhteellisen pienialaisten, mutta selkeiden luontokohteiden, kuten avainbiotooppien, säilyttämistä. Tällaisista kohteiden rauhoittamiseen Pauli on tottunut metsätaloudessa työskennellessään ja tällaisten kohteiden rauhoittamista hän on suunnitellut myös omille maille. Sen sijaan perinteisemmän luonnonsuojelun, kuten laajan tikkametsän rauhoittamisen yhdistäminen metsätalousintressien kanssa on huomattavasti hankalampaa.

Pienmetsätalouden harrastaminen

”Kerttu” asuu kaupungissa ja saa elantonsa metsätalouden ulkopuolelta. Hänen suhteensa omistamiinsa maihin on lyhytikäinen. Osan maistaan hän on perinyt sukulaisiltaan, osan ostanut vastikään. Hän kutsuu itseään luonnonystäväksi ja nauttii siitä, että saa harrastaa metsänhoitoa omilla maillaan. Hän ei koe luonnonsuojelun ja metsätalouden välillä olevan jyrkkää ristiriitaa. Hän haluaa säilyttää maillaan yksityiskohtia: kauniita kasveja, kallioisen louhikon ja hauskoja pieniä paikkoja, mutta metsää hänen on hoidettava. Kertulle luonnonsuojelu on käytännöllistä, luonnon huomioimista pienillä alueilla. Se on käsityötä, samaan tapaan kuin hänen harjoittamansa metsänhoito. Kerttu ei kaipaa maille mitään virallista suojelua.

Kertunkin mailta rauhoitetaan tikkametsä, vanha koivikko, jota hän kuvailee ”*rumaksi*” ja ”*pystyynlahonneeksi*”. Suojelukohde ei vastaa Kertun käsitystä hyvästä, hyvin hoidetusta luonnosta. Kaiken lisäksi alue on turhan laaja. Kerttu kokee saaneensa viranomaisilta runsaasti toimintaohjeita alueen suojelemiseksi. Alueiden rajausten piirtämisissä kartalle ilmeni kuitenkin sekaannuksia ja hakkuut keskeytettiin. Lisäksi koko prosessi eteni Kertun mielestä liian hitaasti. Luottamus pulaa vahvisti epämääräisyys sopimusten toteuttamisessa. Lopulta Kerttu sai kuitenkin maille rauhoituksen täyden korvauksen periaatteella, mihin hän on tyytyväinen.

Metsätalouden järki

”Seppo” haluaa pitää kaikki maansa metsätaloudellisesti tuottavassa käytössä, mutta luonnonsuojeluviranomainen pakottaa hänet rauhoittamaan

yhden kohteen määrääjäksi. Jos Sakari koki ongelmaksi erityisesti luonnonsuojelullisen rauhoittamisen ja maasta ja sen hallintavallasta luopumisen, ja Pauli sekä Kerttu luonnonsuojelun mittakaavan, vastustaa Seppo luonnonsuojelua ”kokonaisuutena”. Hän suhtautuu epäluuloisesti kaikkeen suojeluun liittyvään, eikä ole ottanut rahaa omien maittensa rauhoittamista vastaan. Näin hän uskoo varmistavansa suojelun päättyvän määrääjän umpeuduttua. Seppo ei halua kommentoida viranhaltijan toimia suojeluprosessissaan, eikä koko prosessia. Hänestä kaikki suojelu on ”*hassua hommaa*”. Suojelu on yhteiskunnallinen ongelma, sillä sitä harjoitetaan niin laaja-alaisesti, että sen vuoksi joudutaan tuomaan puuta ulkomailta. Suojelua ei voida Sepon mielestä hoitaa edes pehmeämpien metsänkäsittelymenetelmien tai neuvonnan avulla, sillä ”*kaikki suojelu on epänormaalialia*”. Sepon Suomella on tukeva puujalka, jota hän kunnioittaa ja jonka varassa hänkin elää. Luonnonsuojelu näivertää tätä perustaa kaikissa muodoissaan.

Maiseman suojelu

”Ismo” mailla on kohteita, jotka kuuluvat jo valmiiksi luonnonsuojeluhelmiin. Kun alueellinen ympäristökeskus lähettää kirjeen paikalliselle kalastuskunnalle kysyen ketkä maanomistajat olisivat kiinnostuneet tekemään yhteistyötä määrääaikaisessa suojeluhankkeessa, tarttuu Ismo oitis tilaisuuteen. Ismo ja viranomaiset käyvät paikan päällä katsomassa aluetta ja hanke alkaa miellyttää Ismoa. Hän kuvailee neuvottelijaa ”*ammattitaitoiseksi*”. Hanke vahvistaa paikallista luontosuhdetta, parantaa luonnonsuojelun julkisuuskuvaa sekä lisää suojelualueen kiinnostavuutta ja käyttöä. Tällainen toiminnallinen, paikallisyhteisöä aktivoiva luonnonsuojelu sopii Ismolle. Ismo on erityisen ylpeä alueelle paikallisin voimin pystytetystä lintutornista. Sieltä näkyvät hyvin maisemat, joiden suojelua Ismo pitää tärkeänä.

Kuitenkin Ismo on hieman epäluuloinen ylipäänsä luonnonsuojelua ja myös tätä erityistä luonnonsuojeluhanketta kohtaan. Ismo ei pidä perinteisestä luonnonsuojelusta, sillä hän arvostaa yksityisomistusta, ja alueiden lunastaminen valtiolle loukkaa sitä. Hän haluaisi harjoittaa metsätaloutta aivan suojelukohteen vieressä ja pohtii, että hän on menettänyt vallan myös näiden maiden käyttöön, erityisesti koska hän on ottanut rahaa luonnonsuojelua vastaan. Samalla hän miettii, voiko suojelun määräaikaaisuuteen todella luottaa.

Luonnonarvokauppa törmäysten ratkaisuyrityksenä

Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen ensimmäisen ja toisen vuoden aikana 220 maanomistajaa tarjosi kohteitaan suojeluun, yhteensä noin 2 200 hehtaarin verran. Yhteensä tehtiin 66 sopimusta, yhteispinta-alaltaan 550 hehtaaria. Tehdyissä sopimuksissa suojeltiin pääasiassa runsaslahopuustoisia kangasmetsiä. Näihin kuuluvat myös majavatuhoalueet, paloalueet sekä kohteet, joilla lahoppuun määrää lisätään hoitotöillä.² Lisäksi luonnonarvokauppasopimuksia solmittiin korpikohteille, maankohoamisrannikon metsille, lehtoalueille, puustoisille perinnebiotoopeille, tulvametsälle sekä kalliometsälle. Maanomistajat eivät innostuneet hoitamaan luontoarvoja kohteillaan, sillä vain vajaassa neljänneksessä luonnonarvokauppasopimuksista sovittiin alueen käsittelemisestä hoitosuunnitelman mukaisesti. Kohteiden keskihinta vuonna 2003 oli 170 euroa hehtaarilta ja vuonna 2004 166 euroa hehtaarilta. Kokeiluhankkeen jatkuessa suojelukohteiksi pyritään etsimään erityisesti muita kuin runsaslahopuustoisia kangasmetsäkohteita. (Gustafsson & Nummi 2004a,b.)

Seuraavassa esittelemme viisi maanomistajatyyppejä, jotka on muodostettu Satakunnan ja Mikkelin maanomistajien luonnonarvokauppaa koskevista haastatteluista. Tyyppien avulla esitämme luonnonarvokauppaan osallistumisen syitä ja havainnollistamme omistajien suhtautumista luonnonarvokauppaan.³

Metsä tulonlähteenä

”Heikki” on hyvin aktiivinen metsänomistaja. Hän toimii muun muassa Satakunnan metsänomistajat ry:ssä, josta hän saa suurimman osan metsänhoitoon liittyvästä tiedostaan. Heikin mailla on perinnebiotooppi, jonka hoitoa vastaan hän saa ympäristötukea. Kolme vuotta sitten ”*tilalta meni*” 14 hehtaaria Naturaan. Heikki sai samankokoisen alueen vaihtomaana ympäristökeskukselta ja oli tyytyväinen päätökseen, vaikka yhteistyö ympäristökeskuksen kanssa ei miellyttänytkaan. Koko Natura-prosessi saa Heikiltä huonot arvostelut, ja siitä on jäänyt epäluulo kaikkea ympäristökeskuksen toimintaa kohtaan.

Heikille metsä on ensisijaisesti taloudellinen resurssi, hakkuutulojen lähde. Hän on käyttänyt melko voimaperäisiäkin metsätalouskeinoja ja metsänomistajana hän kokee yhteiskunnalliseksi tehtäväkseen tuottaa raaka-ainetta teollisuudelle ja ylläpitää näin Suomen hyvinvointia. Heikki arvostaa

taa pienimuotoista luonnonsuojelua, kunhan suo-
jelu ei kosketa häntä itseään. Hän näkee suojelun
utilistisesti uhkana metsien normaalille talouskäy-
tölle ja vastustaa viranomaisten yksinvaltaa päät-
tää suojeluasioista. Heikin mielestä suojeleminen
toteuttaa pääasiassa valtion mailla ja yhteiskunnan
olisi korvattava yksityisomistajille koituvat talou-
delliset menetykset. Luonnonarvokauppaan Heik-
ki suhtautuu myönteisemmin. Vapaaehtoisuus on
ainoa keino saada Naturen jäljiltä kielteiset asen-
teet muuttamaan positiivisemmiksi. Oma osallist-
umistaan hän kuitenkin epäilee. Tilalta ei Heikin
mukaan löydy sopivia alueita, ja jos löytyisikin,
täytyisi tarkasti laskea, kuinka paljon taloudellinen
hävikki olisi sopimuskauden aikana. Vanhasta met-
sästä Heikki ei suostu sopimusta tekemään, sen hän
mieluummin hakkaa kuin antaa kuivaa pystyyn.
Suuria taloudellisia panostuksia metsiinsä tehnyt
Heikki odottaa saavansa sijoituksilleen vastinetta
tulevaisuudessa, eikä hän pidä luonnonarvokaup-
paa tällaisena aitona taloudellisena ajatteluna.

Erikoisuuksien suojeleminen

”Artolle” metsä on toinen tulonlähde maanviljelyn
rinnalla. Hän tekee säännöllisesti suhteellisen isoja
puukauppoja omilla maillaan ja urakoitsee myös
muiden metsistä. Metsänhoitoyhdistyksellä on tär-
keä merkitys Artolle, vaikka eniten hän on oppi-
nut metsänhoidosta käytännön kautta.

Vaikka Artolle on ominaista vahva metsätalou-
dellinen ajattelu, hänen suhtautumisensa luon-
nonsuojeluun on hieman positiivisempaa kuin
Heikin. Arto kannattaa erikoisuuksien ja harvi-
naisten lajien suojeleminen mutta tavallisesta hoidetusta
talousmetsästä hän ei löydä suojelemisen arvoista.
Talousmetsän ulkopuolisia alueita tulee kuitenkin
olla, lähinnä virkistyskäyttöä varten. Arto onkin
jättänyt tilaltaan yhden kohteen käsittelemättä
ja tästä kohteesta tehtiin luonnonarvokauppasop-
imus. Arton mielestä tilaisuutta ei kannattanut
jättää käyttämättä, tarjottiinhan hänelle täysin
ilmaista rahaa. Kohde olisi jäänyt luonnontilaan
muutenkin ja nyt siitä vielä maksettiin korvausta,
joka taloudellisesti merkityksettömästä kohteesta
tuntui suurelta. Luonnonarvokauppa tuntuu Ar-
tosta hyvältä vaihtoehdolta, koska siinä ei riistetä
maata omistajalta. ”Pakkosocialisointia”, jota suoje-
leminen on Arton mielestä jossain tapauksissa ollut, ei
Suomessa pidä harjoittaa. Hänelle on tärkeää, että
omistussuhde alueeseen säilyy, kuten myös oma
päättänyt valta ja kontrolli tilaan liittyviin asioihin.
Tämän vuoksi suojelun vapaaehtoisuus on ehdot-
ton vaatimus suojelemaan osallistumiselle.

Lisähyödyn tavoittelu

”Marja” on kaupunkilaismetsänomistaja, jolla on
kotikunnassaan pieni tila ja kesämökki. Marja ei
tee itse metsätöitä vaan luottaa metsänhoidossa
metsänhoitoyhdistyksen neuvoihin. Hakkuut ja
harvennukset hän on teettänyt metsäsuunnitel-
man mukaisesti, mutta pinta-alaverotuksen vaiht-
uminen myyntiverotukseen on nopeuttanut tilan
hakkuita. Puunmyynti onkin ollut mukava joka-
vuotinen lisä perheen tulotasoon. Toisaalta Marja
kokee metsätalouden harjoittamisen myös kansan-
taloudellisesti tärkeäksi. Hän ei ole kiinnostunut
luonnonsuojelusta, sillä se on aina tuntunut hän-
estä hieman epämääräiseltä ja pelottavalta asia-
lta. Marja uskoo, että normaalissa metsänhoidossa
otetaan monimuotoisuutta riittävästi huomioon ja
kokee toimivansa myös ”luonnon kannalta oikealla
tavalla” hakkauttaessaan metsiään.

Luonnonarvokauppaan Marja lähti kuitenkin
mukaan metsänhoitoyhdistyksen neuvojan ehdo-
tuksesta, koska se vaikutti luotettavalta toimintata-
valta. Määräaikaisuus takaa, että aluetta ei menetä
lopullisesti. Ensisijassa luonnonarvokauppa on
Marjalle yksi hankintamuoto: luonnonarvokaup-
pakohteen sijaitsee saareissa, jossa hakkuut on han-
kala toteuttaa, eikä alueen puustokkaan kelpaa kuin
”pölkkypuuksi”. Ellei luonnonarvokauppasopimus-
ta olisi syntynyt, Marja hyödyntäisi aluetta talou-
dellisesti, vaikkei tulo suurta olisikaan. Taloudellisen
tulon lisäksi Marja näkee luonnonarvokaupan
mahdollisuutena edistää muita itselleen tärkeitä
asioita. Naapuritilallinen oli esittänyt saareen Mar-
jan tilan läpi kulkevaa tietä, joka halkaisisi alueen
kokonaan. Marja toivoi tietä muualle, mutta kes-
kustelut olivat tuloksettomia. Tie vähentäisi alu-
een rahallista arvoa sekä kesämökin rauhaa. Koska
neuvottelujen kautta asiaa ei saatu sovittua, Marja
näki luonnonarvokaupan keinona estää tiehanke.

Luonnon seuraaminen

Eläkkeellä oleva ”Raija” on pienestä tytöstä asti
kulkenut metsissä ja oppinut samalla näkemään ja
ymmärtämään luonnon toimintaa. Raijalle met-
sä on vankka perusomaisuus, joka tuo pysyvyyttä
elämiseen. Se tuo niin taloudellista turvaa kuin
henkistä mielihyvääkin. Raija on hoitanut met-
siään maltillisesti. Päätehakkuut ovat pääasiassa
olleet ”moottorisabahakkuita”, mutta myös muuta-
ma koneellinen avohakkuu on tehty. Avohakkuut
eivät kuitenkaan ole Raijan mielestä ”luonnollista
toimintaa” vaan ne jättävät metsän kovin ”räävi-
tynnäköiseksi”. Luonnontilaisia alueita kuuluu jättää

jälkipolvien ihailtaviksi ja hän on itse säästännyt joitain pieniä ja maisemallisesti kauniita kohteita. Talousmetsiin luonnontilaisuus ei Raijan mielestä kuitenkaan sovi, ja aiemmat suojelun toteutustavat ovat olleet hänen mielestään jopa loukkaavia. Kun muutama hehtaari tilan rantametsiä liitettiin Naturaan, ei häntä metsänomistajana huomioitu toiminnassa lainkaan.

Suojelussa olisi Raijan mielestä lähdeittävä liikkeelle vapaaehtoisuudesta ja omistajalle maksettavasta korvauksesta. Hän vastustaa sanelupoliittikkaa ja maanomistajien pakottamista. Luonnonsuojeluviranomaisen pitäisi luottaa enemmän maanomistajiin ja ottaa heidät mukaan suojelun suunnitteluun ja toteutukseen. *”Metsänomistajat eivät halua raikata metsiään”*, hän toteaa. Raija on valmis tekemään luonnonarvokauppasopimuksen, sillä siinä kohtaavat Raijan näkemys yhteiskunnan vastuuvollisuudesta suojeluasioissa ja omistajan huomioon ottaminen niin, ettei suojelusta koidu taloudellisia tappioita yksin omistajan kannettavaksi. Raija ei perusta suojelualuetta kuitenkaan taloudellisista syistä, vaan koska hän haluaa seurata luonnon kehittymistä. Hän ei haluaisi suojella tavallista kasvavaa kuusikkoa, vaan kohteen täytyisi kiinnostaa myös häntä itseään.

Koskemattoman luonnon suojelu

”Joukon” mielestä luonnontilaisuus on metsässä kaikkein hienointa. Vanhan metsän jylhyys ja erilaisuus koskettavat Joukoa ja herättävät kunnioitusta. Hän arvostaa luonnontilaisuutta sen itsensä vuoksi ja haluaa säilyttää koskemattomia alueita jälkipolville sekä eläinten ja kasvien tarpeisiin. Tilan vanhoihin metsiin Joukolle on muodostunut tunnesiteitä, ja niiden hakkaaminen tuntuu aina pahalta. Hän ei osaa sen paremmin eritellä tunteitaan mutta nuorempia metsiä on helpompi käsitellä. Jouko uskoo, että useat metsänomistajat ovat pohjimmiltaan *”luonnonsuojelijoita”* ja säilyttävät käsittelemättömiä alueita metsissään. Muutama vuosi sitten Jouko perusti tilan vanhoille maille viiden hehtaarin yksityisen suojelun alueen, sillä alue oli kaavoitettu suojelun alueeksi, eikä hän halunnut myydä kohdetta valtiolle. Korvaukseen hän oli tyytyväinen.

Koska Jouko hyödyntää metsiään myös taloudellisesti, hän näkee luonnonarvokaupan mahdollisuutena jättää suurempiakin alueita talouskäytön ulkopuolelle. Hän uskoo, ettei monikaan tee luonnonarvokauppaa rahan takia, vaan muut syyt painavat päätöksenteossa. Korvaus kuitenkin kannustaa ja motivoi, ilman sitä moni sopimus jäisi

tekemättä. Mutta jos raha olisi tärkein syy, alueet luultavimmin hakattaisiin. Yhteiskunnan pitää Joukon mielestä maksaa maanomistajalle korvausta, tai ennemmin *”palkkiota”*, hienon kohteen säilyttämisestä. Hän arvelee viljelyn merkityksen EU-Suomessa vähenevän, samalla kun luontoarvot korostuvat. Hän näkeekin ekomatkaillen sekä maiseman- ja luonnonhoitajan tai ympäristöpalveluiden tarjoajan roolin sopivan itselleen tulevaisuudessa.

Konflikteista vapaaehtoisuuteen

Kuvailimme narratiivien avulla erilaisten maanomistajatyypin tapoja olla osallisina luonnonsuojelussa. Osaltaan tyypit havainnollistavat luonnonsuojelukonfliktien taustalla vaikuttavaa luonnonsuojelukielteisyyttä, toisaalta erittelevät maanomistajien ympäristötietoisuudesta ja ympäristövastuullisuudesta lähteviä mielekkäitä luonnonsuojelun rajoituksia ja toteutustapoja.

Vanhoja, määrääkäsia suojelusopimuksia tehneistä maanomistajista *metsätalouden järjen läpäisemä* Seppo edustaa jyrkkää luonnonsuojelukielteisyyttä. Hän haluaa keskittyä metsänkasvatukseen ja kansallisen metsätalouden pyörittämiseen ilman mitään suojelua, vaikka suojelusta maksettaisiin korvauskin. Muita maanomistajia kiinnostaa monimuotoisuuden suojelu maa- ja metsätalouden osana ja ohella, ei kuitenkaan itseisarvoisena erillisenä luonnonsuojeluna. *Pienmetsätaloutta harrastava* Kerttu säilyttää maillaan arvokkaina pitämiään yksityiskohtia omaehtoisesti. Koska tikkametsän suojelu kosketti häntä laajemmin, hän vaati ja sai valtiolta suojelukohteesta täyden korvauksen. Muutoin hän ei ole kiinnostunut luonnonsuojelutuloista. Myös talonpoikainen, *maasta elävä* Sakari haluaa säilyttää luontoa ensisijaisesti itselleen, tulevaisuuden *”vararahastoksi”*. Laidunmaiden hoito kertoo kuitenkin miehen valmiudesta ryhtyä myös rajattuihin luonnonsuojeluhankkeisiin korvausta vastaan. *Maiseman suojelusta kiinnostunut* Ismo ja *metsätaloudesta elävä* Pauli korostavat yhteiskunnan velvollisuutta hyvittää kaikki suojelusta aiheutuneet menetykset maanomistajalle. Tämän ehdon täytyttyä pienimittainen monimuotoisuuden suojelu sopii Paulille, Ismolle erityisesti maisemien suojelu.

Myös **luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen** aikana haastateltuja maanomistajia yhdistää kielteinen asennoituminen perinteiseen, viranomaislähtöiseen luonnonsuojeluun, mutta suhtautuminen luonnonsuojelun keinoihin vaihtelee eri henkilöiden välillä: *metsää tulonlähteenään pitävällä*

Heikillä ja *luonnonsuojelusta lisähyötyä tavoittelevalla* Marjalla metsänkäyttöä leimaa vahvasti taloudellinen hyödyntäminen. He arvostavat enemmän metsänhoitoa kuin luonnonsuojelua. Heikki ei innostu osallistumaan luonnonarvokauppaan, vaikka ajatuksena se tuntuukin hyvältä. Sen sijaan uusien metsänkäyttömenetelmien kokeilusta kiinnostunut Marja lähtee mukaan luonnonarvokauppaan muun muassa hankkeessa maksettavan korvauksen vuoksi. *Erikoisuuksia suojelevaa* Artoa ja *luontoa seuraavaa* Raijaa luonnonsuojelu kiinnostaa tietyillä ehdoilla: suojelusta ei saisi olla haittaa metsätalouden harjoittamiselle ja suojelualueiden tulisi olla erillisiä, talousmetsän ulkopuolisia alueita. Arto korostaa suojelun vapaaehtoisuutta ja omistusoikeuden säilymistä ja Raija oman kiinnostuksen ja suojeluhalun merkitystä sekä taloudellisten menetysten korvaamista. Ainoastaan *koskemattoman luonnon suojelua tavoittelevan* Joukon voi sanoa olevan kiinnostuneen luonnonsuojelusta sinänsä. Hänelle luonnontilaisuuden säilyminen on tärkeää, jotta luonnon monimuotoisuus säilyisi niin ihmisten, eläinten kuin kasvienkin tarpeisiin. Korvauksella on kuitenkin tärkeä merkitys myös Joukolle. Ilman sitä ei sopimusta olisi syntynyt, ainakaan nykyisessä laajuudessaan. Taloudelliset resurssit asettivat rajat metsätaloudesta luopumiselle. Maanomistajatyypin suhtautumista luonnonsuojeluun ja suojelusta saatavaan taloudelliseen korvaukseen havainnollistamme kuvassa 1.

Kaikki maanomistajat eivät lämpene edes maanomistajalähtöiselle suojelulle. Seppo ei lähtee mukaan luonnonarvokauppaan eikä vapaaehtoisesti osallistu minkäänlaisen suojeluun. Ainoa vaihtoehto saada hänet suojelemaan luontoa on pakottaminen, mikä kuitenkin entisestään heikentäisi hänen suhtautumistaan luonnonsuojeluun, eikä poistaisi perimmäistä luonnonsuojeluristiriitää. Suojeluun ei osallistu myöskään yksityiskohtia omaehtoisesti rauhoittava Kerttu. Hän ei näe nykyisessä metsänhoidossa ongelmia luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi, ja rahan vastaanottaminen merkitsisi suojelutarpeen myöntämistä ja hyväksymistä. Kerttu näkee yhteiskunnan varoille luonnonsuojelua tärkeämpiä käyttökohteita.

Luonnonarvokauppasopimuksia ovat tehneet piirteiltään hyvin samantyyliiset maanomistajat kuin määräaikaisia suojelusopimuksia tehneet. Heikki, Marja, Ismo ja Sakari pitävät maan taloudellista hyödyntämistä ensisijaisena eivätkä ole erityisen kiinnostuneita luonnonsuojelusta. Nykyisillä korvauksilla suojelusta kieltäytyvä Heikki kokee metsätaloudellisen toiminnan ensisijaiseksi, eikä luonnonsuojelu tuo siihen lisäarvoa. Hän lähtee mukaan suojeluun vain, jos korvaus *ylittää* suojelusta aiheutuvat kustannukset. Marjan, Ismon ja Sakarin kohdalla riittää, että he kokevat korvauksen *kattavan tulonmenetykset*. Myös metsälällä työskentelevät Pauli ja Arto pitävät metsän taloudellista hyödyntämistä tärkeänä. He ovat

Kuva 1. Erilaisia maanomistajia ja erilaisia suhtautumisia luonnonsuojeluun sekä maa- ja metsätalouteen.
Figure 1. Different kinds of landowners and attitudes towards nature conservation, agriculture and forestry.

kiinnostuneet yksityiskohtien suojelusta, kuten Raijakin. Raija nostaa kuitenkin luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet metsätaloudellisesti hyödynnettävien alueiden rinnalle. Pauli, Arto ja Raija osallistuvat mielellään luonnonarvokauppaan pienempääkin korvausta vastaan. Nämä kaksi maanomistajaryhmää, ”korvaus suurempi tai yhtä suuri kuin kustannukset” (Marja, Ismo, Sakari ja Heikki) ja ”korvaus kannustaa mukaan” (Pauli, Arto ja Raija) ovat molemmat potentiaalisia osallistujia luonnonarvokauppaan.

Luontokeskeisiä piirteitä on nähtävissä Joukossa, joka arvostaa omistusoikeutta ja luonnontilaisuutta sen itsensä vuoksi, mutta joka samalla haluaa hyötyä luonnosta taloudellisesti ja saada suojelusta palkkion. Luonnonarvokauppa laajentaa Joukon toimintamahdollisuuksia suojelun edistämiseksi. Joukoa luontokeskeisemmille maanomistajille, jotka tavoittelevat pitkäkestoista, luonnon monimuotoisuuden itseisarvoista säilymistä, luonnonarvokauppa ja ylipäänsä määräaikaisuus eivät liene paras mahdollinen suojelumenetelmä. Heidän tavoitteitaan vastannee enemmän esimerkiksi pysyvän suojelualueen perustaminen, jopa kohteen myyminen valtiolle.

Mikä luonnonarvokaupassa miellyttää?

Luonnonarvokauppa kohtaa aiempaa paremmin maanomistajien vaatimukset vapaaehtoisesta ja omistusoikeuden säilyttävästä suojelumenetelmästä. Aiemmissä määräaikaisissa sopimuksissa viranhaltija ehdotti suojelua suojeluohjelmiin kuuluville kohteille, joiden rajat hän oli piirtänyt kartalle etukäteen periaatteessa luonnonsuojelubiologisten tavoitteiden pohjalta. Kohteista ja niiden suojelutavoista ei juurikaan neuvoteltu. Luonnonarvokaupassa asetelma käännettiin toisin päin: viranomaiset pyysivät maanomistajia ehdottamaan mailtaan suojeltavaksi niitä kohteita, jotka heidän näkökulmastaan soveltuivat suojeluun parhaiten. Tämä aloitteen tekeminen on maanomistajan täysvaltaisuuden näkökulmasta huomattava.

Maanomistajilla oli mahdollisuus osallistua luonnonarvokauppaan vapaaehtoisesti, vaikka suojelun ehdot olivatkin melko lukkoonlyötyjä sen jälkeen, kun päätös osallistumisesta oli tehty. Viranomainen valitsi maanomistajien tekemistä tarjouksista suojeluun luonnonsuojelubiologian kannalta sopivimmat ja maksoi maanomistajille suojelusta yhdessä hyväksytyin korvaussumman. Varma korvaus on saanut mukaan myös sellaisia maanomistajia, joita luonnonsuojelu ei muuten kiinnosta.

Ennen METSOa suojelusopimuksia tehneet Sakari, Pauli, Seppo ja Kerttu kokivat luonnonsuojeluviranhaltijoiden keskittyneen suojeluprosesseissaan omien asioidensa edistämiseen. He eivät saaneet omaa näkemystään kuuluville. Konfliktisten neuvotteluprosessien hankaluutta lisäsi henkilökohtaisuuden käsittelemättömyys. Viranomaisvetoisuus vahvisti maanomistajien tunnetta omien asioiden ja maa-alueiden itsemääräämisoikeuden katoamisesta. Sen sijaan Ismo osallistanut viranhaltija onnistui siinä missä luonnonarvokaupan viranomaisetkin: maanomistajan henkilökohtaisessa kohtaamisessa.

Luonnonarvokaupasta tiedottaminen aloitettiin jo hankkeen kehitysvaiheessa lähinnä Satakunnan paikallislehtien ja -radion välityksellä. Näin paikalliset maanomistajat saivat tietoa hankkeesta ja sen toimintaperiaatteista hyvissä ajoin. Luonnonarvokaupan positiivista viestiä oli jo odoteltu: kaiken kaikkiaan maanomistajat kokivat luonnonarvokaupan olevan parannusta aikaisempiin toimintamuotoihin ja sen toivottiin vaikuttavan positiivisesti maanomistajien ja viranomaisten välisiin suhteisiin.

Luonnonarvokauppaa edisti myös metsäkeskukseen näkyvä rooli sopimusviranomaisena. Aiemmat negatiiviset kokemukset ympäristöviranomaisen toiminnasta, erityisesti rantojen suojeluohjelman hankaluus ja Natura-konflikti, ovat huonontaneet ympäristökeskuksen mainetta. Luonnonarvokaupassa ympäristöviranomaiset nähtiin edelleen jonkinlaisena uhkakuvana eikä niinkään toisena sopimusviranomaisena. Eräät maanomistajat olisivat jopa kieltäytyneet sopimuksen teosta, jos he olisivat joutuneet tekemään sen ympäristökeskuksen kanssa. Luonnonsuojeluviranomaisissa huoletuttaa erityisesti mahdollisuus pakkosuojeluun, jos vapaaehtoista sopimusta ei saada aikaan. Sen sijaan metsäammattilaisilla uskotaan olevan oikeanlaista asiantuntemusta ja heidän nähdään ajavan enemmän maanomistajien etuja. Tosin luonnonsuojelulain mukaan solmituissa luonnonarvokauppasopimuksissa suojelun ehdot ovat vain osittain tiukemmat kuin kestävän metsätalouden rahoituslain mukaan solmituissa sopimuksissa. Edelleen metsäammattilaisten koetaan varmistavan, että yhteiskunta kantaa vastuun suojelun kustannuksista maksamalla suojelusta maanomistajalle. Luonnonarvokaupassa suojellaan talousmetsien luonnonarvoja metsätaloudessa tunnetuilla keinoilla. Näin ollen maanomistajat voivat suhtautua luonnonarvokauppaan yhtenä metsätalouden toimintamuotona, eivät niinkään luonnonsuojeluna sen perinteisessä mielessä.

Johtopäätökset: miten luonnonsuojelu muuttuu?

Luonnonsuojeluvuorokaudella on käytettävissään vuosina 2003–2007 400 000 euroa vuodessa (*Etelä-Suomen, Oulun läänin...* 2002: 21). Summasta suurin osa kuluu suojelukorvauksiin, osa hallintokuluihin. Yhtäältä rahamäärä antaa viranomaisille mahdollisuuden harjoitella maanomistajien osallistamista: millä tavalla maanomistajia tulisi lähestyä ja miten ylipäänsä hallinnoida sopimusprosessia. Toisaalta kokeiluhanke on osallistumisen oppimisprosessi myös maanomistajille: miten ja miksi lähteä mukaan luonnonsuojeluhankkeeseen ja miten neuvotella viranomaisen kanssa. Kolmanneksi rahat voidaan kytkeä informaatio-ohjaukseen: kun maanomistajat tiedostavat, millaisista kohteista maksetaan muita paremmin, voivat he sisäistää hinnoittelun perusteluina käytettäviä luonnonsuojelubiologisia kriteerejä.

Luonnonsuojeluvuorokauden avulla voitaisiin lisätä luonnonsuojelun toiminnallisuutta. Toistaiseksi maanomistajat eivät kuitenkaan ole innostuneet muokkaamaan luonnonsuojelukohteita aiempaa monimuotoisemmiksi. Erityisen vaikeaa lienee lahopuun lisääminen talousmetsiin. Lahoava puu ei tuota metsätaloustaloudessa, eikä määräaikaisen suojeluhankkeen haluta vaarantavan normaalia ”metsänhoitoa”. Jotta luonnonsuojeluvuorokauden saattaisiin enemmän luonnonsuojelun lisäämistä, pitäisi maanomistajien kanssa pysähtyä pohtimaan yhdessä erilaisia monimuotoisen metsän arvokkuuksia ja keinoja erilaisen hyvän edistämiseen.

Luonnonsuojeluvuorokauden ansiosta satakuntalaiset maanomistajat tiedostavat aiempaa paremmin luonnonsuojelun tarpeellisuuden monimuotoisuuden säilyttämisessä sekä luonnonsuojeluvuorokauden toimintatavat. Suhtautuminen luonnonsuojelun säilyttämiseen on muuttunut myönteisemmäksi, ja sen myötä maanomistajat ovat itsekin uskaltaneet keskustelemaan arkaluontoisesta asiasta ja tuomaan kohteitaan esille. Luonnonsuojeluvuorokauden osallistuminen kertoo näiden maanomistajien ympäristötietoisuuden muutoksesta. Voidaan kuitenkin pohtia ympäristötietoisuuden muutoksen luonnetta ja kysyä, miten paljon itse suojelun tarpeen tiedostaminen on vaikuttanut mukaan lähtemiseen vai onko ensisijaisena syynä ollut muiden hyötyjen tavoittelu. Suojeluun sitoutuminen on erilaista kun tavoitellaan itseisarvoisesti monimuotoisuuden ylläpitämistä ja kun tavoitellaan omaa välitöntä etua. Edelleen voidaan pohtia, kuinka suhtautuminen laaja-alaiseen ja pitkäkestoiseen, luonnonsuojelubiologiaan perustuvaan luonnonsuojeluun on muuttunut.

Tulosten perusteella tähän perinteiseen luonnonsuojeluun suhtaudutaan edelleen varauksellisesti. Siitä puhutaan samaan tapaan kuin tapauksissa ennen METSON kokeiluhankkeita. Luonnonsuojelun sosiaalinen hyväksyttävyyden lisääntyminen, mutta samalla luonnonsuojeluun on sisällytetty metsätalouden ajatusmalleja.

Arvelemme, että kielteisen suhtautumisen säilyminen perinteistä luonnonsuojelua kohtaan johtuu osin ”vertautumattomasta rationaliteetistä” eli ”erilaisista ja toisensa poissulkevista todellisuuden tulkinnoista” luonnonsuojelun ja metsätalouden välillä (Nieminen 1994: 105). Metsätalouden läpitynnyksessä kulttuurissamme maanomistajuuden järkeen sopii, että luonnonsuojelu sisällytetään osaksi metsätaloutta. Luonnonsuojelu edustaa tällaista luonnonsuojelua. Sen avulla voidaan lisätä talousmetsiin arvokkaita ominaisuuksia, erilaisia ”monimuotoisuustekijöitä”. Luonnonsuojelun syvemmän ja keskeisemmän aseman saavuttaminen metsätaloudelle myönteisten maanomistajien keskuudessa voi kuitenkin olla vaikeaa. Laajamittaisesta luonnonsuojelusta ei aina ole suoraa hyötyä metsätaloudellisille intresseille ja välillisen hyödyn tarkasteleminen voi olla hankalaa.

Kaikki maanomistajat eivät tule koskaan tarjoamaan maitaan luonnonsuojeluvuorokauden osallistamishankkeisiin. Näyttäisi siltä, että luonnonsuojeluvuorokauden ulkopuolelle rajautuu sekä liian kielteisesti että kovin myönteisesti luonnonsuojeluun suhtautuvia maanomistajia. Osa heistä löytää muita virallisia suojelukanavia, osa jättäytyy tietoisesti virallisen suojelun ulkopuolelle. Maanomistajien omaehtoiset rauhoitukset ja hoitokohteet eivät sisälly virallisiin suojelupinta-aloihin. Luonnonsuojeluhallinnon näkökulmasta epävirallisen suojelun näkymättömyys jo sinällään on ongelmallista, vaaditaanhan suojelupinta-alaa äänekkäästi lisättäväksi. Lisäksi epävirallinen suojelu on epävarmaa: Omaehtoisesti suojellut alueet voivat siirtyä helpommin pois suojelun tai perinteisen käytön piiristä, kun taas luonnonsuojeluvuorokauden viranomaisten kanssa tuovat luonnonsuojeluun jatkuvuutta ja hallintaa. Kun luonnonsuojeluvuorokauden rajalliset, yksityisen suojelun ilmaisuus houkuttelee, mutta toisaalta rahakorvaus sitouttaa maanomistajan suojeluun sopimuksen kestoajaksi.

Kaikki haastattelemamme luonnonsuojeluvuorokauden osallistuneet maanomistajat olivat valmiita jatkamaan sopimustaan määräajan jälkeen uusiksi määräajaksi. Kiinnostusta solmia seuraavaksi pysyvämpää suojeluratkaisuja ei herännyt. Jos suojelua näillä kohteilla jatketaan, saadaan suojeluun jatkuvuutta, mutta onko luonnonsuojeluhallin-

nolla varaa jatkaa kaikkia sopimuksia määräajoin? Luonnonarvokaupassa maanomistajalle maksettiin vuonna 2003 keskimäärin 170 euroa hehtaarilta vuodessa (Gustafsson & Nummi 2004a: 8) eli käytännössä yhden hehtaarin suojele 10 vuodeksi maksaa 1700 euroa. Samanaikaisesti Metsähallitus on ostanut Etelä-Suomen metsätiloja valtiolle metsätalouden harjoittamista varten 1 400 euron hehtaarihintaan. Vastaavasti luonnonsuojeluun varatuista metsätiloista on maksettu 2 000 euroa hehtaarilta. (Hannelius *et al.* 2004) Uusien ja taas uusien määräaikaosimusten solmiminen voi tulla ajankuluun kalliiksi. Tämä on ongelma, jos suojele kallistuu kohtuuttomasti suhteessa luonnonsuojelulliseen hyötyyn.

Luonnonarvokauppakohteiden ekologiasta ja luonnonsuojelullisesta arvosta on toistaiseksi vain vähän tietoa, mutta parhaillaan selvitetään useissa tutkimuksissa tärkeitä kysymyksiä: millaisia kohteita luonnonarvokaupalla saadaan suojeltua, kuinka hyviä kohteet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta ja tuleeko niiden suojele yhteiskunnalle kalliimmaksi kuin aiempia suojelumenetelmiä käyttämällä (*Tutkimus- ja selvitystarpeet* 2006).

Määräaikaissuojeluun liittyy myös muutamia muita pohtimisenarvoisia kysymyksiä. Mitä tapahtuu niille kohteille, joiden suojele ei määräajan jälkeen jatketa? Jääkö suojele tällöin satunnaiseksi? Muuttaako määräaikaissuojelu aidosti maankäyttötapoja vai voiko siitä tulla keino rahastaa luonnonsuojelulla ottamalla korvaus vain väliaikaisesti käytön ulkopuolella olevista kohteista? Tuleeko maanomistajille ylipäänsä maksaa kaikesta suojelesta vai pitäisikö osa suojelesta hoitaa ilmaiseksi? Esimerkiksi Ruotsissa käytettävä FSC-sertifiointi velvoittaa maanomistajia jättämään viisi prosenttia metsämaasta hakkuiden ulkopuolelle (Halkka 2003: 59). Entäpä miten vapaaehtoista suojeleä voisi kehittää niin, että luonnonsuojelun asema maanomistajien ympäristötietoisuudessa kokonaisvaltaistuisi? Miten maanomistajia autettaisiin ymmärtämään paremmin monimuotoisuuden turvaamisen merkitys ja siitä aiheutuvat haasteet maankäytön ekologisoidmiselle ja kuinka heistä houkuteltaisiin nykyistä paremmin esiin erilaisia, kullekin maanomistajalle luontaisia ympäristövas- tuullisen toiminnan tapoja?

Kiitokset

Kommenteista artikkelin kirjoittamisen eri vaiheissa kiitämme Ilmo Massaa, Petri Tapioa, Päivi Tikkaa, Joni Valkilaa ja Vilja Varhoa. Kuvan puhtaaksi piirtämisestä kiitämme Pia Ettalaa ja rahoituksesta Marjatta ja Eino Kollin säätiötä, ympäristöministeriön KESTY-hanketta sekä maa- ja metsätalousministeriön MOSSE-yhteistutkimushanketta Luonnon monimuotoisuuden suojelelun keinot yksityismetsissä maanomistajien ja ympäristöviranomaisten näkökulmista.

Alaviitteet

1. Laajempi narratiivi Paulista on kirjoituksessa Paloniemi ja Koskinen (2005), muita tässä kuvailtuja toimijoita esitellään myös artikkelissa Paloniemi (2006).
2. Lahopuiden lisääminen on yksi metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen keskeisimpiä tehtäviä. Maamme 20 000 metsälajista 20–25 prosenttia elää lahoppuun varassa. Etelä-Suomen vanhoissa kuusivaltaisissa luonnonmetsissä lahoppuuta on keskimäärin 90–120 m³/ha, kun talousmetsissä sitä on vain keskimäärin 3,5 m³/ha. (Ahlroth *et al.* 2004: 273–274.)
3. Laajemmat narratiivit näistä tyypeistä löytyvät teoksesta Kumela (2005), ja laajemmin luonnonarvokaupan ja sen sopimusehtojen hyväksyttävyyttä kuvaillaan kirjoituksessa Kumela ja Koskela (2006).

Lähteet

- Ahlroth, Petri, Lehesvirta, Timo & Kostamo, Jouko (2004). Säästöpuut, lahoppu ja lehtipuu. Teoksessa Kuuluvainen, Timo, Saaristo, Lauri, Keto-Tokoi, Petri, Kostamo, Jouko, Kuuluvainen, Jari, Kuusinen, Mikko, Ollikainen, Markku & Salpakivi-Salomaa, Päivi (toim.) *Metsän kätköissä – Suomen metsäluonnon monimuotoisuus*. Edita, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. painos. Vastapaino, Tampere.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Vastapaino, Tampere.
- Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma* (2006). *Mitä on METSO?*-verkkodokumentti. Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö. 11.8.2006, <http://wwwb.mmm.fi/metsol/>
- Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma* (2002). Suomen ympäristö 583, Ympäristöministeriö.
- Gustafsson, Leena & Nummi, Tapio (2004a). *Luonnonarvokauppa vuonna 2003*. Luonnonarvokaupan kokeilun vuosiraportti. Lounais-Suomen metsäkeskus, Pori. 11.8.2006, http://wwwb.mmm.fi/metsol/uudet_suojelun_keinot/

- luonnonarvokauppa/raportti_2003_1.pdf
Gustafsson, Leena & Nummi, Tapio (2004b). *Luonnonarvokauppa vuonna 2004*. Luonnonarvokaupan kokeilun vuosiraportti. Lounais-Suomen metsäkeskus, Pori. 11.8.2006, http://wwwb.mmm.fi/metsa/uudet_suojelun_keinot/luonnonarvokauppa/LAK-raportti_2004_JU200105.pdf
- Hakila, Raimo (1997). *Satakunnan luonnonsuojeluselitys 1995–1998. Osaraportti I: Luonnontilan hallinnan opas*. Satakuntaliitto, Sarja A: 235. Pori.
- Hakila, Raimo (2002). Voiko luonnonarvoja tuottaa kaupallisesti? *Maaseudun uusi aika* 1/2002, 68–78.
- Halkka, Antti (2003). Ruotsi panostaa metsiensuojeluun. Teoksessa Harkki, Sini, Savola, Keijo & Walsh, Marcus (toim.) *Palaako elävä metsä? Metsiensuojelun tavoitteita 2000-luvun Suomessa*. BirdLife Suomen julkaisuja 5, 59.
- Hannelius, Simo, Koskinen, Pasi & Laitinen, Lasse (2004). *Metsähallituksen metsätilakaupat vuonna 2000. Metsäomaisuus kiinteistöarvioinnin kohteena*. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 2.
- HE 79/1996. Hallituksen esitys luonnonsuojelulaki.
- Hiedanpää, Juha (2004). *Making environmental policies reasonable*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 1030, Tampereen yliopistopaino.
- Jäppinen, Jukka-Pekka (2000). Luonnonsuojelu ja ekologinen kestävyys Suomessa vuonna 2010 – lähtökohtia ja tavoitteita. Teoksessa Saarinen, Jarkko, Jortikka, Sinikka & Virtanen, Eija (toim.) *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760.
- Kemera 624/2003. Kestävän metsätalouden rahoituslaki.
- Kollmuss, Anja & Agyeman, Julian (2002). Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research* 8:3, 239–260.
- Konttinen, Annamari (1998). Ympäristö tietoisuudessa ja toiminnassa. Teoksessa Koskinen, Keijo (toim.) *Sosiologia karttalehtiä. Matkaopas yhteiskunnan tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Kortelainen, Jarmo (1994). Paikalliset keskiluokat ja ympäristötietoisuuden muutokset. Teoksessa Kortelainen, Jarmo & Kotilainen, Juha (toim.) *Ympäristön paikalliset tulkinat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa*. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 109.
- Kumela, Hanna (2005). Metsänomistajien näkemyksiä Satakunnan luonnonarvokaupasta. Pro gradu –työ. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto. 11.8.2006, <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/bio/bioja/pg/kumela/metsanom.pdf>
- Kumela, Hanna & Koskela, Terhi (2006). Metsänomistajien näkemyksiä luonnonarvokaupan ja sen sopimusehtojen hyväksyttävyydestä. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006, 257–270.
- Laine, Markus & Jokinen, Pekka (2001). Poliittikan ulottuvuudet. Teoksessa Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka (toim.) *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- LSL 1096/1996. Luonnonsuojelulaki.
- Metsien suojelun luokittelun ja tilastoinnin yhtenäistämistöryhmä* (2002). Maa- ja metsätalousministeriön työryhmämuistio 15. Maa- ja metsätalousministeriö.
- Metsien suojelun tarve Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla* (2000). Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve -työryhmän mietintö. Suomen ympäristö 437. Ympäristöministeriö.
- Massa, Ilmo & Sairinen, Rauno (1991, toim.). *Ympäristöky-symys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Nieminen, Matti (1994). *Rantojen suojeluohjelma – kilpailevia tulkeintoja ja vertautumatonta rationalisuutta*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 59.
- Oksanen, Annukka (2003). *Paikallisuuden ja kansainvälisyyden kohtaaminen luonnonsuojelussa. Tapauksena Natura 2000 –ympäristökonflikti Lounais-Suomessa*. Turun yliopiston julkaisuja Sarja C, 192.
- Paloniemi, Riikka (2006). Luonnonsuojelu maanomistajien arjessa. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- Paloniemi, Riikka & Koskinen, Sanna (2005). Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. *Terra* 117:1, 17–32.
- Peltonen, Lasse & Villanen, Sampo (2004). *Maankäytön konfliktit ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Osa 1. Katsaus käsitteisiin ja kirjallisuuteen*. Suomen ympäristö 723. Ympäristöministeriö. 11.8.2006, <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=28669&lan=FI>
- Sairinen, Rauno, Viinikainen, Tytti, Kanninen, Vesa & Lindholm, Arto (1999). *Suomen ympäristöpolitiikan tulevaisuuskuvat*. Gaudeamus, Helsinki.
- Silvasti, Tiina (2001). *Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 821. Helsinki.
- Tutkimus- ja selvitystarpeet* (2006). Verkkodokumentti METSO-ohjelman alaisista tutkimushankkeista. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö. 11.8.2006, <http://wwwb.mmm.fi/metsa/tutkimus/>
- Vehkala, Minna-Maaria & Vainio, Arttu (2000). *Luonnonsuojelun yhteiskunnallinen ulottuvuus. Luonnonsuojeluohjelmien toteuttamisen sosio-ekonomiset vaikutukset Väli-Suomessa 1990-luvulla*. Vaasan yliopiston tutkimuslaitoksen julkaisuja 83. Vaasan yliopiston tutkimuslaitos.
- Waldmann, Klaus (1992). Zum Umweltbewusstsein Jugendlicher. Teoksessa Waldmann, Klaus (toim.) *Umweltbewusstsein und ökologische Bildung: eine explorative Studie zum Umweltbewusstsein Jugendlichen und Beiträge zu Konzeption und Praxis ökologischer Bildung*. Leske + Budrich, Opladen.